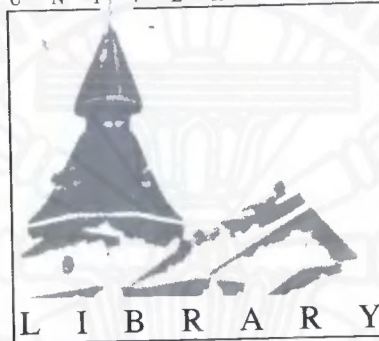

THAMMASAT

U N I V E R S I T Y

หอสมุดปรีดี พนมยงค์

ทายาทมอบให้เพื่อเป็นอนุสรณ์แด่

ศาสตราจารย์ ไพโรจน์ ชัยนาม ม.ป.ช.,ม.ว.ม.,ท.จ.ว.
และ

คุณหญิงบรรเลง ชัยนาม ต.จ.,ต.ม.

ธรรมศาสตร์บัณฑิตหญิงคนแรก

ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง (๒๔๗๘)

ฯพณฯ ดร.ศุภศิลป์ ชัยนาม เอกอัครราชทูตประจำกระทรวงการต่างประเทศ
บริจาคเงินจัดทำสติกเกอร์

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๑

จดหมายเหตุเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต

ราชบัณฑิตยสภารวบรวม

นางเนา โกศลวินิจัย พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์เอก พระโกศลวินิจัย (จั้น สุขปาด)

วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๕

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

นางเนาว์ โกศลวินิจัย จะทำการปลงศพสนองคุณอำมาตย์เอก
พระโกศลวินิจัย (จัน สุขปาล) ใครจะพิมพ์จดหมายเหตุเมื่อพระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวสวรรคต เพื่อแจกในเวลาพระราชทานเพลิง
จึงมาขออนุญาตต่อราชบัณฑิตยสภา กรรมการได้อนุญาตให้พิมพ์ได้
ตามประสงค์

อนึ่งในการพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียงประวัติอย่างย่อ ๆ
ของผู้มีพระสงฆ์มาขอให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย จึงได้พิมพ์ไว้ต่อคำนำ
นี้ไป

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

อำนวยการ พระโกศลวินิจฉัย (จัน สุขपाल) ต.ม., จ.ช., ร.จ. พ.

ประวัติ

อำมาตย์เอก พระโกศลวิจิตร (จีน สุขปาล) ต.ม., ร.ช.,
ร.ร.พ. บุตรพระอุไทยเทพนน (เมฆ สุขปาล) และนางอุไทยเทพนน
(เทศ สุขปาล) เกิดวันจันทร์ที่ ๘ กุมภาพันธ์ ปีระกา พ.ศ. ๒๔๓๖
ได้ศึกษาวิชาภาษาไทยชั้นต้นที่ โรงเรียนวัดอรุณราชวราราม เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๖ จบชั้นประโยค ๒ ของโรงเรียน แล้วไปเรียนการบัญชีและร่าง
หนังสือกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๓๓ เข้ารับราชการเป็นเสมียนตรี
กระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๓๖ เลื่อนเป็นเสมียนโท พ.ศ. ๒๔๓๘ เป็น
เสมียนเอก พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นผู้ช่วยนายเวรกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๔๒
สมัครเข้าเป็นนักเรียนกฎหมายที่ โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม
พ.ศ. ๒๔๔๓ ย้ายเข้ารับราชการในกระทรวงยุติธรรมในตำแหน่งพนักงาน
อัยการ พ.ศ. ๒๔๔๗ สอบไล่กฎหมายได้เป็นเนติบัณฑิต พ.ศ. ๒๔๔๘
ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ครั้ง ให้เป็นผู้พิพากษาศาลมณฑลนคร
ราชสีมา พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวง
กิติประกาศ และย้ายไปเป็นผู้พิพากษาศาลจังหวัดนครนายก พ.ศ. ๒๔๕๑
ย้ายไปเป็นผู้พิพากษาศาลจังหวัดชลบุรี พ.ศ. ๒๔๕๔ ได้รับพระราชทาน
ยศเป็นอำมาตย์ตรี และย้ายไปเป็นผู้พิพากษาศาลมณฑลพระนครศรี
อยุธยา พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
เบญจมาภรณ์ช้างเผือก พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้รับพระราชทานยศและสัญญาบัตร
บรรดาศักดิ์เป็นอำมาตย์โท พระโกศลวิจิตร พ.ศ. ๒๔๕๘ ย้ายเข้ามา

เป็นผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้รับพระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรทวารมณฑลมงกุฎสยาม พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับ
 พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรทวารมณฑลช้างเผือก พ.ศ. ๒๔๖๒
 ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์เอก พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้รับพระราชทาน
 เครื่องราชอิสริยาภรณ์จักรทวารมณฑลมงกุฎสยาม พ.ศ. ๒๔๖๗ นอกราชการ
 รับพระราชทานเบี้ยบำนาญ

ส่วนการพระศาสนา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้อุปสมบทที่วัดอรุณราช
 วราราม สมเด็จพระวันรัตน์ (ติต) วัดมหาธาตุเป็นพระอุปัชฌายะ
 สมเด็จพระวันรัตน์ (จ่าย) เมื่อยังเป็นพระธรรมไตรโลกวิคเบญจมพิตร
 เป็นกรรมวาจาจารย์

อำมาตย์เอก พระโกศลวิมลย์ (จัน สุขปาล) บัวยเป็นโรค
 คับพิการ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ทำนฌอายุ
 ได้ ๕๙ ปี

สารบาญ

อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ	หน้า (๑)
อธิบายเบื้องต้น	,, ๓
พระราชประวัติเรื่องปกครองแผ่นดิน	,, ๒๐
พระราชดำรัสกับพระยาศรีสุริยวงศ์เรื่องรัชทายาท	,, ๔
เรื่องทรงพระราชอุทิศถวายพระธำมรงค์ ๔ องค์ทรงพระพุทธรูป	,, ๖
พระราชประวัติเรื่องพระสงฆ์ห่มแหวก	,, ๘
คำสารภาพของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	,, ๑๐
คำวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ห่มผ้า	,, ๑๒
พระราชประวัติเรื่องอาการทรงพระประชวร	,, ๑๓
คำขณราชนิทานแพทย์สนองพระราชประวัติเรื่องอาการพระโรค	,, ๑๕
กรมหมื่นวงศ์สนิทเสนานิเทศที่ประชุมด้วยอาการพระโรค	,, ๑๖
พระราชดำรัสให้ถวายเงินแจกพระสงฆ์ มีบัญญัติ	,, ๑๗
จำนวนพระ และจำนวนเงิน	,, ๑๘
พระราชนิพนธ์ทรงขมาพระสงฆ์	,, ๓๓
พระกระแสรับสั่งเรื่องแจกเงินราษฎร	,, ๓๕
อธิบายตอนท้าย	,, ๓๖

อธิบายพระนามและนามที่ปรากฏในจดหมายเหตุ

พระพุทธรังสรรค์	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระ
	พระพุทธรูปออกฟ้าฟ้าโลก
พระพุทธรินมิต	พระพุทธรูปฉลองพระองค์พระบาทสมเด็จพระ
	พระพุทธรูปเลิศหล้านภาลัย
เจ้าฟ้าใหญ่	} พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
เจ้าฟ้ามงกุฎ	
เจ้าฟ้าน้อย	พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
กรมขุนรามอินทรี	พระองค์เจ้าสุริยา พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๓
	ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
พ้อมั่ง	} พระองค์เจ้ามั่ง พระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๒
กรมขุนเคชอติศร	
	ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จกรมพระยาเดชาดิศร
กรมขุนพิพิธภูเบนทร	พระองค์เจ้าพนมวัน พระเจ้าลูกเธอในรัชกาล
	ที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
กรมหมื่นนันทิยาธิเบศร์	พระองค์เจ้าวราสุกรี พระเจ้าลูกเธอในรัชกาล
	ที่ ๓ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะเจ้าคณะ
	กลางอยู่วัดพระเชตุพน ต่อมาทรงรับมหา
	สมณุตตมาภิเษก เป็นสมเด็จกรมพระปรมาธิบดี
	ชินวรา

(๒)

- กรมหมื่นพิทยเทเวศร์ พระองค์เจ้ากัญชร พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาล
ที่ ๒ ต่อมาเลื่อนเป็นกรมพระ
- กรมหมื่นวงศ์าศนิต พระองค์เจ้าณวม พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๒
ต่อมาเลื่อนเป็นกรมหลวงวงศาธิราชสนิท
- พระองค์เจ้าฤกษ์ พระเจ้าลูกเธอในกรมพระราชวังบวร รัชชกาล
ที่ ๒ ทรงผนวชเป็นพระราชาคณะ อยู่วั
บวรนิเวศ ถึงรัชชกาลที่ ๕ ทรงรับมหาสมณุต
มาภิเษกเป็นสมเด็จพระกรมพระยาปวเรศวริยา
ลงกรณ์
- พระองค์เจ้าถาวรวิชัย พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็น
กรมหมื่นภูมินทรภักดี
- พระองค์เจ้าอรณพ พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็น
กรมหมื่นนอคมรัตนราช
- พระองค์เจ้าอุไร พระเจ้าลูกเธอในรัชชกาลที่ ๓ ต่อมาเป็น
กรมหมื่นนอกลยลภักษณสมบัติ
- พระองค์เจ้าบุตรี พระราชธิดาในรัชชกาลที่ ๓ ถึงรัชชกาลที่ ๕
เป็นกรมหลวงวรเสรฐสุดา
- หม่อมเจ้าพระรอง ในกรมหลวงพิเศษศรีสวัสดิ์ พระเจ้าลูกเธอ
รัชชกาลที่ ๑ ทรงผนวชเป็นเปรียญ ๙ ประโยค
ต่อมาได้เป็นหม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์ ที่
พระราชอาคันตุกะอยู่ด้วยพิตรพิมุข

(๓)

เจ้าพระยาพระคลัง

(ทิศ ขุนนาค) ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จ
เจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์

พระยาศรีพพัฒน์

(ทิศ ขุนนาค) ต่อมาเลื่อนเป็นสมเด็จเจ้าพระยา
บรมมหาพิชัยญาติ

พระยาราชสุภาวดี

(โต กัลยาณมิตร) ต่อมาเลื่อนเป็นเจ้าพระยา
นิกรบดินทร ที่สมุหนายก

พระยาศรีสุริยวงศ์

(ช่วง ขุนนาค) ต่อมาเลื่อนเป็นเจ้าพระยาที่
สมุหพระกลาโหม ถึงรัชกาลที่ ๕ เลื่อนเป็น
สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์

พระยาเพชรพิชัย

(เลื้อ สันติรัตน) ต่อมาเป็นเจ้าพระยาธรรมา

พระยาอภัยโนฤต

พระยาเทพวรชน

พระยาพิพัฒน์โกษา

(บุญศรี ขุนศิริ) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยา
มหาอำมาตย์ แล้วเป็นเจ้าพระยาธรรมา ถึง
รัชกาลที่ ๕ เป็นเจ้าพระยาสุธรรมมนตรี

พระยาโชฎีกราชเศรษฐี

พระยาประจักษ์

พระยาเพชรปาณี

พระยาราชเสนา

พระอินทรเทพ

(ขุนทอง) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาเพชรพิชัย

พระยาพิเรนทรเทพ

(๔)

พระศรีสทเทพ

(ปาน) ต่อมาเลื่อนเป็นพระยาราชนฤนาท

มนัสวรเพชฌัญญู

มนัสสัมปหาราช

มนัสวราชมาย

(ชำนาญ) ต่อมาเป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศ์

มนัสวราชาบาล

มนัสสัมปหาราช

(แพ ย่นาค) ต่อมาเป็นพระยาศรีพัฒน
กิจธรรมาธิบดี ๕ เลื่อนเป็นเจ้าพระยา

มนัสอินทามาศ

หลวงศรีกาฬสมุท

หลวงรักษาสมบัติ

หลวงเทพ (สังคี)

หลวงพิทักษ์สุเทพ

ขุนราชันทาน

หมื่นอภัย (ธรรมการ)

นายชัยขรรค์

(แย้ม ย่นาค) ต่อมาเป็นพระยาวรวงศา
พัฒน

เจ้าจอมมารทาสี

ธิดาเจ้าพระยานิกรบดินทร เป็นเจ้าจอมมารดา
กรมหลวงวรเสรฐสุตา ถึงรัชกาลที่ ๕ เป็น
ท้าวสมศักดิ์

ท้าวศรีสุท

(แสง)

จดหมายเหตุ
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต

อธิบายเบื้องต้น

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ
เมื่อขวอก พ.ศ. ๒๓๖๗ เสด็จดำรงสิริราชสมบัติมาโดยความผาสุก
สิริสวัสดิ์ได้ ๒๕ พรรษา ครั้นถึงบั้นปลายรัชกาล ๓๒๒ (พ.ศ. ๒๓๙๓)
ทรงพระประชวรไม่สบายพระองค์มาตั้งแต่เดือน ๑๐ แต่ในเดือนท้าย
ระดูพรรษา ทรงพระออกส่าหะเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานพระจัน
ใต้ตลอดตามเคยอย่างทุกปี แต่นั้นมาพระอาการก็ไม่สบายมากขึ้น
พระองค์ก็ทรงทอดพระเนตรโดยลำพัง ได้ประชุมแพทย์ถวายพระโอสถ
พระอาการก็ไม่เคลือบคลายขึ้น พระองค์ทรงทราบดีว่าพระอาการ
ซึ่งทรงพระประชวรครั้งนี้ จะเป็นอันตรายแก่พระชนมายุมิได้ทรงประมาท
จึงทรงเสด็จพระราชปรารภ และพระราชประสงค์ด้วยเรื่องต่าง ๆ คง
ปรากฏอยู่ในจดหมายเหตุที่พิมพ์ไว้ ในเล่มนี้

พระราชปรารภเรื่องการปกครองแผ่นดิน

พุทฺธ สรณํ คชฺฉามิ อัมมํ สรณํ คชฺฉามิ สัมมํ สรณํ คชฺฉามิ
 คุณพระรัตนตรัยอันเป็นใหญ่ในโลก ให้เจ้าพระยาพระคลัง พระยา
 ศรียุวัฒน์ พระยาราชสุภาวดี กับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงเป็น
 สามัคคีรสแก่กันและกัน ตั้งใจฉลองพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้า
 อยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์มาแล้ว ได้ช่วยกันรักษาแผ่นดินของสมเด็จพระ
 พุทธเจ้าอยู่หัวอันเป็นปฐมกษัตริย์มาได้ถึง ๖๘ ปี จนมีพระญาติประยูร
 วงศ์นางศัลย ๆ มาเป็นอันมากประมาณถึงพันหนึ่งสองพัน แต่ที่เป็น
 ผู้หญิงนั้นยกเลิก ว่าแต่ผู้ชายที่เป็นผู้ใหญ่ก็มี กลางคนก็มี เด็ก
 ก็มีนั้น สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวได้ช่วยย้อมคุณานุรูปทุกคน แต่ที่
 จะให้บังคับให้ท่านผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินบังคับไม่ได้ขอเสียเถิด ให้พระ
 ญาติประยูรวงศ์กับขุนนางผู้ใหญ่ผู้น้อยประนีประนอมกัน สมมุติจะให้
 พระองค์ใดหรือผู้ใดขึ้นเป็นเจ้าแผ่นดินก็สุดแต่จะเห็นพร้อมกันเถิด ให้
 เห็นแก่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 กับสมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวด้วย อย่าให้มาพัวพันกันเสียนักเลย จงช่วย
 กันรักษาแผ่นดินไปด้วยกันเถิด

อนึ่งการพระราชกุศลซึ่งได้สร้างวัดวชิราารามกับทั้งการพระราชกุศล
 สิ่งอื่น ๆ ยังค้างอยู่เป็นอันมากนั้น ถ้าท่านผู้ใดจะได้อำนาจแผ่นดิน
 ไปจงสงเคราะห์แก่ข้า ท่วยเงินในท้องพระคลังทั้งข้างหน้าข้างในมีอยู่สัก
 ๕๐,๐๐๐ ชั่งเศษ ขอไว้ให้ข้า ๓๐,๐๐๐ ชั่ง จะใช้ในการพระราชกุศล

กระแสน้ำพระราชดำริด้วยเรื่องรัชทายาท

(คติจากพระราชพงศาวดารของเจ้าพระยาทิพากรวงศ์)

ครั้นวันอังคารเดือน ๓ ขึ้น ๓๐ ค่ำ เพลาย่ำ ๕ โมง มีรับสั่งให้หาพระยาศรีสุริยวงศ์จางวางมหาเสนาเข้าไปเฝ้าในที่ มีพระราชโองการถามว่า พระยาพิพัฒน์ ๑ ไทโฮจกัหมายที่ทรงอนุญาตนั้นออกไปปรึกษาหารือเสนายักษ์แล้วหรือ เขาว่ากระไรบ้าง พระยาศรีสุริยวงศ์กราบทูลว่า ไททวายเกล้าทราบบพระหม่อม ทุกคนพากันเศร้าโศกและเห็นว่าไปรบ ๑ ทั้งนี้พระเดชพระคุณเป็นที่สอ ปรึกษากันว่าพระโรคนี้ยังไม่ถึงตรอน แพทย์หมอยังพอลองพระเดชพระคุณไค้อยู่ ซึ่งจะยกพระวงศ์นางศพระองค์ไคพระองค์หนึ่งขึ้นก็ยังไม่วางใจ จะช่วยกันลองพระเดชพระคุณว่าราชการแผ่นดินมิให้มีเหตุการณ์อันตรายขึ้นไค จึงตรัสสั่งให้ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์เข้าไปให้จิตพระองค์ให้ลบบุพระสรีรกาย แล้วคำรัสว่าเร่งกายทรุดโทรมถึงเพียงนี้แล้วหมอยังจะหายอยู่ไม่เห็นด้วยเลย การแผ่นดินไปข้างหน้าไม่เห็นผู้ใดที่จะรักษาแผ่นดินไค กรมขุนเทศเล่าท่านก็เป็นคนพระกรรมชเาใครจะพุดอะไรท่านก็เชื่อง่าย ๆ จะเป็นใหญ่ไคไปไคไม่ได้ กรมขุนพิพิธเล่าไม่รู้จักการงาน บัญชาไคไม่สอคล้องไปไค ท่านพันอัยเล่าก็มีสติปัญญาวิเศษการช่างและการทหารต่าง ๆ อยู่ แต่ไม่พอใจทำราชการ เกียจคร้าน รักแต่การเล่นสนุกเท่านั้น ที่สติปัญญาจะรักษาแผ่นดินไคอยู่ก็เห็นแต่ท่านฟ้าใหญ่คนเดียว แต่รังเกียจอยู่ว่าท่านฟ้าใหญ่ถืออย่างมอญ ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินขึ้นไคจะให้พระสงฆ์หม่า

อย่างมอญเสียหมดทั้งแผ่นดินคอกกระมัง กลัวเจ้านายข้าราชการเขาจะ
 ไม่ชอบใจ จึงได้อนุญาตให้ตามใจคนทั้งปวงสุดแท้แต่จะเห็นพร้อมเพรียง
 กัน การต่อไปภายหน้าเห็นแต่เองที่ระบิราชการเป็นอธิปัตย์ใหญ่ต่อไป
 การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่พวก
 ข้างฝรั่ง ให้ระวังให้คืออย่าให้เสียที่แก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขา
 ที่คิดควรจะทำเรียนเขาไว้ก็ให้เขาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไป
 ที่เดียว ทุกวันนี้คิดสละห่วงใหญ่ให้หมด อาศัยอยู่แต่วัดสร้างไว้ใหญ่
 โตหลายวัด ที่ยังค้างอยู่ก็มี ถ้าข้าราชการโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยทน
 บำรุง เงินในพระคลังที่เหลือจึบจ่ายใช้ราชการแผ่นดินมีอยู่ ๔๐,๐๐๐ ซึ่ง
 ขอสัก ๓๐,๐๐๐ ซึ่งเลิก ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินแล้วให้ช่วยบอกแก่เขา
 ขอเงินรายนี้ ให้ช่วยทนบำรุงวัดที่ชำรุดและการวัดที่ยังค้างอยู่นั้นเสียให้
 แล้วควย ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์รับพระราชโองการแล้วก็ร้องให้ ถอย
 ออกมาจากที่เฝ้า

พระราชอุทิศถวายพระธำมรงค์ทรงพระพุทธรูป

วันพฤหัสบดี เดือน ๓ ขึ้น ๓ ค่ำ ปีจอโทศก มีพระราชโองการ
โปรดเกล้า ฯ หา พระยาพิพัฒน์โกษา จมื่นสรรเพ็ดภักดี เข้าไปเฝ้าใน
ที่พระบรรทม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ มอบพระธำมรงค์ ๕ องค์ คือ

พระธำมรงค์เพชรไฉกลางผลบัวอ่อน ๑

พระธำมรงค์เพชรไฉกลางผลสวาค่อน ๑

พระธำมรงค์ทับทิมไฉกลางผลสวาค่อน ๑

พระธำมรงค์ทับทิมไฉกลางผลบัวอ่อน ๑

ทรงพระกรุณาจารย์สั่งว่า พระอาการไม่คลายมีแต่ทรุดลงทุกวัน ทรง
เห็นว่าพระโรคจะไม่หาย ถ้าสิ้นพระชนม์เสียเสวยสวรรคตแล้ว ก็ให้เชิญ
พระธำมรงค์เข้าไปทรงพระในหอพระ.

(บัญชีรายละเอียดเพชรพลอยประคัลพระธำมรงค์ ๕ องค์)

พระธำมรงค์เพชรองค์ ๑ มีเพชรไฉกลางผลบัวอ่อน ๑ เพชร
มณฑลผลเขืออ่อน ๑๗ เพชรหน้าอกผลกล่อมแก่ ๑๔ เพชรขำผลกล่ำ
ปอก ๒ เพชรมณฑลขำผลเขือแก่ ๒๖ รวม ๖๐

เพชรประคัลกัน ผลกล่อมแก่ ๖ ผลเขือแก่ ๔ ผลงาอ่อน ๗
ผลงาแก่ ๒๓ รวม ๔๐ รวมทั้งองค์เป็น ๑๐๐

พระธำมรงค์องค์นี้ใส่กล่องทองรูปไข่หลังประคัลนิค (นิค ?)

พระธำมรงค์ทับทิม ๑ องค์ มีทับทิมไฉกลางผลสวาค่อน ๑ ขำ
ทับทิมผลกล่ำอ่อน ๒ หน้าเพชรผลกล่อมแก่ ๑๒ รวมทั้งองค์เป็น ๑๕

พระอำมรงค์องค์^๑ใส่กำยานทองหลังกรวยข้าง ทั้ง ๒ องค์ทรง

พระพุทธรังสรรค์^๑

พระอำมรงค์เพชรอีกองค์^๑ มีเพชรใจกลางผลสวาค้อน เป็น
เรือนนอกมีเพชรเม็ดเดียว

พระอำมรงค์ทับทิมอีกองค์^๑ มีทับทิมใจกลางผลบัวอ่อน ๑
มงคลเพชรผลเชือกแถม ๑๘ หน้าอกทับทิมผลบัวอ่อน ๑๔ ข้างทับทิม
ผลกล่ำแถม ๒ รองขำเพชรผลกล่อมปอก ๒ ก้านเพชรผลเชือกอ่อน ๗
ก้านเพชรผลเชือกแถม ๓๐ เป็นทับทิม ๓๗ เพชร ๕๗ รวมทั้งองค์เป็น ๗๔

พระอำมรงค์^๑ ๒ องค์ใส่กล่องนากหลังประทับพลอยคอกตะแบก
อยู่กล่องเดียวกัน ทั้ง ๒ องค์ทรงพระพุทธรังสรรค์^๑

พระราชปรารภเรื่องพระสงฆ์ห่มแหวก

พ่อมั่งชา พ่อจงเป็นเชฐมัตตัญญู พ่อจรงูวาร์นำจิตต์และอธิบาย
 ของข้าผู้พี่ อินันระทพลภาพมากอยู่แล้ว ทั่วแผ่นดินศรีอยุธยา
 ทรงพระเจ้าแผ่นดินมา ๒ พระองค์แล้ว กับพี่ด้วยอีกคนหนึ่งเป็น ๓ ดัง
 แต่แผ่นดินล้นเกล้าล้นกระหม่อมสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า ท่านได้ปรีชาภา
 ภิเษกข้าล้นมาไว้ ๕ ปี ถึงบะแมพจึงเกิด ดังแต่จำความได้มาจน
 อายุได้ ๒๒ ปี ได้บวชในแผ่นดินนั้น ต่ออายุได้ ๓๓ จึงสิ้นแผ่นดินไป
 มาเป็นแผ่นดินของล้นเกล้าล้นกระหม่อมอีก ๑๖ ปี จึงมาเป็นแผ่นดิน
 ของพี่ พระภิกษุผู้เป็นสงฆ์คนในกรุงศรีอยุธยาได้เห็นนุ่งสบงทรงจีวร
 เป็นลูกบวบทั้งสิ้นด้วยกัน แต่พระมารามัญที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
 อยู่เนิ่นแลเห็นครองผ้าผิดกับพระภิกษุของเรา จึงเรียกกันว่าพระมอญ
 เคียงวันพระไทยก็ห่มผ้าเป็นมอญ โดยอรรถโนมัตตัญญูของพี่เห็นว่า
 ถิ่นเกล้าล้นกระหม่อมยังเสด็จอยู่ก็เห็นจะให้ประสมพระราชอาคัน ใต้
 ว่ากล่าวกันให้เห็นว่าควรไม่ควรนานอยู่แล้ว นี่พลัดวันเย็นบวชเป็นบุญ
 เป็นคุณเป็นโทษพระสงฆ์จะแตกวากกันไปจึงมิไคว่ากล่าว แต่ใจนักรัก
 แต่อย่างโบราณอย่าเคียงวันและ สืบไปเบื้องหน้าพระภิกษุไทยซึ่งห่มผ้า
 เป็นมอญนั้นศูนย์ไป พี่เห็นว่าควรกับศรีอยุธยา ก็ถ้าแก่นักล้นมาก
 ขันอีกด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง ข้อของพี่ผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินก็มีแต่จะ
 เลี้ยวไป เขาจะว่าเป็นเมืองมอญเมืองพม่าไปเสียมาแต่ครั้งแผ่นดินนั้น
 นี่แลเป็นความวิตกของพม่านักหนา ให้พ่อเห็นแก่พี่ช่วยเอาชนะกับ

กรมหมื่นนุชิตชิโนรส เธอเป็นบรมญาติอันใหญ่ทรงไว้ซึ่งผ้ากาสา
 พัสตรทั้งพระศัทธิธรรมของพระเจ้าเป็นอันมาก แล้วก็^๕เป็นพระภิกษุ
 ศรัทธยา พมจวรอยู่^๕ณ^๕หนึ่งให้พ่อช่วยถวายกรมหมื่นนุชิต ถ้าเธอจะรับ
 เอาไว้ครองได้ก็ให้ถวายเธอเถิด ถ้าเธอจะมีรับไว้ครองแล้ว^๕ก็ให้เอาคน
 มาเสีย

จดหมายกระแสพระราชโองการฉบับนี้ ทรงพระกรุณาโปรดให้
 พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรณพเขียนออกมาฉวันอังคาร เดือน ๓
 แรม ๒ ค่ำ ปีจอโทศก เพลาค่ำ ๒ ทุ่มเศษ

คำสารภาพของสมเด็จพระเจ้านั่งเฝ้าเธอเจ้าฟ้ามงกุฏ

กระหม่อมฉันเจ้าฟ้ามงกุฏสมมติเทววงศ์ ขอรับพระราชทาน
 สารภาพโดยสัจย์โดยจริง ว่าแต่ก่อนเมื่อเป็นภิกษุหนุ่มแรกบวช กำลัง
 ยังกังหนำหาคามารวิญญูสติขา ไปคอยหากับพระสงฆ์พวกคึกคัก
 ละเอียกไปต่าง ๆ ได้ฟังท่านพูดกันว่าหม้อย่างรามัญเห็นลูกต้องด้วย
 เหตุต่าง ๆ ก็พลอยเห็นไปด้วย แต่ยังไม่ใคร่ห่มเองมิได้ ครั้น
 ภายหลังพระสงฆ์อื่น ๆ ท่านห่มเข้าไปในพระราชวังเป็นวัตรสั่งตามเลย ๆ
 มิได้ มีวัตรสั่ง ก็พลอยคิดคึกใจไปว่าทรงพระกรุณาโปรดให้ ถือตาม
 ชอบใจ จึงพลอยทำด้วยต่อมา โดยรักไปข้างทางศึกษาหาได้นึก
 มาถึงพระเกียรติยศและการแผ่นดินเป็นของสำคัญแรงเหมือนกังทรง
 พระราชการครั้งนั้นไม่เลย ถ้านึกได้แต่ครั้งนั้นก็มิได้ประพฤติกามถึง
 อนึ่งเมื่อครั้งโน้นเป็นแต่มีศิษย์เป็นพระสงฆ์จนจรด ๕ องค์ ๖ องค์ ไม่
 ทราบว่ามีศิษย์หา มากมายไป ครั้นอาศัยพระบารมีเป็นที่ทรง
 พระกรุณาชยเลียงบริษัทยิ่งมากขึ้น จึงคิดเห็นข้างว่าจะประพฤติกาม
 อย่างรามัญไม่สมควรแก่พระเกียรติยศและประเพณีพระนครแต่กาลเลย
 มานานแล้วก็กระตาคอย และไม่มีผู้ใหญ่อยักขัยบัญชาเป็นที่อ้างก็
 เกรงใจศิษย์หาพวกพ้องที่ประพฤติกามเหมือนกันอยู่นั้น ครั้นได้วัตรสั่ง
 ในกรมเป็นที่อ้างก็ยินดีประพฤติกามตามพระราชประสงค์ ส่นองพระเดช
 พระคุณมิให้ มีความรำคาญเคืองพระบรมราชอิริยาบถ พระเดชพระคุณ
 เป็นทนต์ทนต์ชดอยู่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท อนึ่งก็จะไต่เป็นสามัคคี
 การจะด้วยพระราชาคณะผู้ใหญ่นั้นอันมากดื้อไปในเขยหน้าด้วย.

ควรมิควรสุดแต่จะโปรด

ปฏินาถนั้นถวายไว้แต่ในวันพฤหัสบดี เดือน ๓ แรม ๔ ค่ำ ปีจอ

โทศก

พระสังกัในอารามนี้ ๑๑ องค์ ขอรับประทานตามใจเขาเถิด
บ้านเมืองครูอาจารย์เขาที่บวชอย่างนั้น ครั้นเคยวุ่นเข้าความจะ
ออกไปนอกบ้านนอกเมือง

อธิบายเรื่องต่อมา

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระสงฆ์ธรรมยุติกาสงฆ์ซึ่งหนีผ้าคลุมอย่าง
มหานิกาย พวกนั้นถวายพระพรขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
กลับห่มแหวกอย่างเดิม พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มี
พระราชดำรัสตอบว่าการปฏิบัติพระธรรมวินัยเป็นการของสงฆ์ แล้วแต่
จะศรัทธาอย่างไรก็ปฏิบัติอย่างนั้น ไม่เกี่ยวข้องกับฝ่ายอาณาจักร เพราะ
ฉะนั้นไม่ทรงห้ามปรามหรือทรงอนุญาตทั้ง ๒ สถาน แต่ในพระสงฆ์
ธรรมยุติกาก็กลับห่มแหวกต่อมา

คำวินิจฉัยเรื่องพระสงฆ์ห่มผ้า

(สันนิษฐานว่าสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสถวาย)

ผ้าอนตรวาสก แปลว่าผ้าปักขึงซึ่งไทย ค้วยเห็นโดยพยัญชนะ
อนตร แปลว่าไทย วาสก แปลว่าปักว่ากำบัง ผ้าอุตุตราสงค์ แปลว่า
ผ้ายังเฉวียง ผ้าคล้องอยู่โดยมากในเบื้องซ้าย อุตุตร แปลว่า
เบื้องซ้าย อาสงค์ แปลว่าคล้องอยู่โดยมาก สำภาฏี แปลว่าขึงกัน
อันตรวยโดยรอบ สั แปลว่าโดยรอบ ภาฏี แปลว่าขึงกันเสียซึ่ง
อันตรวย ถ้าจะนุ่งห่มก็ควรระกระทำให้ต้องตามแปลจึงจะชอบ

ผ้าสะบงเป็นผ้านุ่งปกนาภิมณฑลและเชิงมณฑล ผ้าจีวรห่ม
เป็นผ้ายังเฉวียง ผ้าสังฆาฏีห่มเป็นผ้าคลุมปกกัณฐกมณฑล อนึ่งใน
มหาอรรถกถาว่า สมปมาณ จีวร ปารุเปเนเตน สหริตฺวา พาหยา อุปริ
จปีตา อโก อนฺตา พหิมุขา ติญฺจนฺติ ความว่าชายทั้ง ๒ อันพระภิกษุ
เมื่อนุ่งซึ่งจีวรอันประมาณพอเสมอ ม้วนเข้าแล้วตั้งลงในเบื้องบน
แห่งแขน มีหน้าในภายนอกตั้งอยู่ และจะเอาผ้าจีวรซ้อนเข้ากับผ้า
สังฆาฏีห่มคลุม ม้วนขยวกลงเสมอย่านั้น เห็นระไม่ต้องค้วยความ
อื่นใด

พระราชปารภเรื่องอาการทรงพระประชวร

ท่านทั้งหลายทั้งปวงแพทย์หมอต่าง ๆ ก็ว่า คนเรานั้นมีบุญญาภีก็
 จรุงอาการโรคของข้าซึ่งเจ็บดังนี้ เมิให้กะเสาะกระแสะกินเข้าไม่มื
 รส ตั้งแต่เป็นมาสัปดาห์เศษสอรับแล้ว กินเข้าเกามอสิบมอระมรสถักมอ
 หนึ่ง เบื่อเข้าสวบกินแต่เข้าคัมเขยหรีเข้ามนกะกิ มือหนึ่งไค้สัดด้วย
 หนึ่งซ้อนด้วย แล้วก็ให้เจ็บหลังเสียดท้องข้างซ้ายตามชายโครงตั้ง
 เกยอกออกไปจนถึงเกลียวขัศนาฏ ตามสายเสียดทั้งแต่ชายโครงลง
 ไปจนกระทั่งข้อเท้า ไค้ให้หมอนวดก็หาบย้าง พอประทะประทะทั้งอยู่
 ย้าง วันหนึ่งยกคืนหนึ่ง ๒๔ ชั่วโมง ไค้ความสุขเป็นปกติครั้งหนึ่งบ้าง
 ซ้อนหนึ่งบ้าง ครั้นนานมากไค้ความสุขแต่เมื่อขณะนวด โรคเป็น
 คับนี้ไค้บอกแก่หมอนวดให้หายาให้กินมาหลายขนานนักหนาแล้ว พอ
 ประทะประทะมาได้ ร่างกายก็ชบสมลงทุกวัน ๆ ไค้เย็นเจ็บจนลง
 ลมหมอนนอนเสื่อ ก็มีโรคอยู่แต่เพียงให้เสียดให้เพื้อข้างตำระชายทั้ง
 กล่าแล้ว เกิดขึ้นใหม่แต่ขัศนาฏระบิทยาลมเสียด นอนหงายไม่ได้ให้
 เสียดให้เดินไปในท้อง ให้ปวดผุ่ไค้กลืนให้เหียน ให้หิวเป็นกำลังกิน
 เข้าไม่ไค้เลยให้เรี่ยหน้าตะโพกนอนไม่หลับ กลางคืนคั่นหนึ่งเคล็ดไป
 ไค้สัด ๓ ขาหนาพีกา กลางวันสัดชั่วโมงหนึ่งเขาเป็นคั กินยากพอประ
 ทะประทะมาได้ แล้วโรคเกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งให้ขัขัสสาวะเขาออกเล็ก
 น้อย ให้ปวดอยู่เป็นหลายวันจึงค่อยเขามาออกมาไค้คล้ายปวดไปหน่อย
 หนึ่ง โรคซึ่งเกิดอยู่ในกายนั้นก็มีแต่เท่านั้น และจะเป็นอย่างไรมาก

กว่านั้นขึ้นไปอีกพิจารณาที่ทุกข์ไม่เห็น ท่านผู้ใดเป็นแพทย์เป็นหมอและ
มีสติปัญญาจำกัดก็คอยไปด้วยเมตตากรุณา จงคิดอ่านช่วยเยียวยา
โรคไข้ให้หายสักครั้งหนึ่งเถิด ข้าจะให้ส่วนกุศลซึ่งข้าได้ทำบุญให้ทานไว้
ในพระพุทธศาสนา และการกุศลต่าง ๆ อีกเป็นที่สุดจนได้ ให้ท่านเข้ามาก
เข้ากาถิ่นแก่ท่านทั้งหลาย หนึ่งสี่อันนั้นถ้าท่านผู้ใดได้เห็นได้อ่านแล้ว
ถ้าเห็นเหลือสติปัญญาซึ่งจะเยียวยาโรคไข้ให้หายได้ ก็จงจำเวญพระไตร
ปิฎก ว่า นามรูป อนิจจัง นามรูป ทุกข์ นามรูป อนัตตา จะมีผล
อาานิสงส์แก่ตนเป็นอันมาก

จดหมายพระราชทานพระอาภรณ์ขัตติยบัณฑิต พระกรุณาโปรดให้
พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าขัติยเดวี เสด็จออกมาให้พระยาราชสุภาวดีฉนวน
ศุกร เกษม ๓ แรม ๕ ค่ำ บจุ ทศก เวลาเช้า ๔ โมงเศษ

คำขุนราชนิทานแพทย์สนองพระราชปรารภ

เรื่องอาการพระโรค

ข้าพระพุทธเจ้าขุนราชนิทานได้รับใส่เกล้าใส่กระหม่อมฟังพระอาการได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อมเห็นด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมว่า ซึ่งทรงพระประชวรครั้งนี้ เพื่อพระวชิระยักกล่อนจึงกระทำให้แน่นให้เสียดให้ชักพระบังคนหนักเบา ประทมไม่หลับ พระอาการไปรคเกล้าไปรคกระหม่อมพระราชทานออกมาทั้งนี้ จะขอสนองพระเดชพระคุณถวายพระโอสถให้หายแต่จะช้า

ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด ขอเดชะ

คำกรณหมื่นวงศาสนิทเสนอที่ประชุม เรื่องอาการทรงพระประชวร

กรณหมื่นวงศาสนิทขอรับประทานทำเรื่องราวกราบทูลพระบรมวงศานุวงศ์ ทั้งพระเจ้าลูกเธอทุก ๆ พระองค์ กับท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ และทั้งข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แต่บรรดาที่เป็นข้าสมเด็จเจ้าพระพุทธเจ้าอยู่หัวด้วยกัน จงคิดถึงกตัญญูรักพระเดชพระคุณซึ่งทรงพระมหากรุณาชุบเกล้าชุบกระหม่อมเลี้ยงตามควรกับวาสนาแห่งตน ๆ ใต้เย็นเกล้าเป็นกระหม่อมทูลทูลหน้าคนทั้งสิ้น พระราชาณาจักรของสมเด็จเจ้าพระพุทธเจ้าอยู่หัวก็กว้างขวางใหญ่โตเป็นอันมาก คงจะมีผู้รู้วิชาคุณแห่งแพทย์ต่าง ๆ อยู่ โดยคนที่ป่วยเป็นโรคเช่นทรงประชวรครั้งนี้ก็คงจะมีบางพระอาการที่ยังไม่ถึงหนักถึงหนา มีแรงอยู่ที่โปรดให้ทูลทูลหมายพระราชทานออกมาไว้ที่เจ้าคุณสัสดีนั้นแล้ว กระหม่อมฉันสนองพระเดชพระคุณมากก็เต็มสติปัญญาหลายวันช้านาน แล้วก็ได้ปรึกษาท่านพระยาราชสวาท พระยาพิพัฒน์โกษา ตรัสตรองถวายพระโอสถมากก็หาคลายชนได้สมคาดคิดไม่ พระอาการทยทอนไปยังประชวรอยู่ ครั้นซักข้อจะหันหน้าไปปรึกษาผู้ใดอีกก็พูดคำหนึ่งสองคำแล้วก็เลยไป ครั้นปรึกษาเจ้ากรมปลัดกรมนขุนหมื่น พัน ในกรมหมอ จกหมายแต่ตำรายาต่าง ๆ มาให้คนละ ๒ ขนานบ้าง ๓ ขนานบ้าง ครั้นไล่เลี้ยงยากคั้นจะให้มันคงเข้ากันง่เสียอย่างพอกาเลือนไหลแก้ตัวไปต่าง ๆ หาแน่นอนแข็งแรงไม่ เหมือนเสียมีไ้ก็เหมือนกัน ขอพระเดชพระคุณทุกองค์จง

ช่วยกระหม่อมฉันคิกอ่านสนองพระเดชพระคุณสืบเสาะหาหม้อและคนใช้
ที่เคยเป็นโรคเช่นพระอาการเคยไค้พบไค้เห็น มาไล่เลียงช่วยกระ
หม่อมฉันคิกสนองพระเดชพระคุณ สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัวให้หาย
จึงจะควร ควรมีควรแล้วแต่จะโปรด

กรมหมื่นวงศ์สนิทมายนฉวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๗ ค่ำ ปีจอ
โทศก เพลา ๓ โมงเช้า

พระราชทานจตุปัจจัยแก่พระสงฆ์

ศุภมัสดุ อภิตกาล พระพุทธศักราช ๒๔๖๕ สหสวรรษวโรดม ไตรศก
 ธก ไตรนฤติ บัณฑุณกาล สหสวรรษวโรดม มาฆมาส กาศิกขณ อัญชัม
 กฤตศีลวาร บริเวทกาลออกกฤษฎี พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ
 บรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ ทรง
 พระราชศรัทธาเป็นศาสนูปถัมภกยกพระพุทธศาสนา ได้ทรงบำเพ็ญ
 พระราชกุศลบริจาคพระราชทรัพย์เป็นนิตยภัตรและคิลานภัตร อุทิศถวาย
 แก่ภิกษุสงฆ์สามเณรเนื่องนิตยเป็นหลายสิบปีมาแล้ว บัดนี้ทรงพระ
 ประชวรเพื่อพระวาโย มีพระกมลสันดานน้อมไปในพระรัตนตรยาธิคุณ
 ทรงเห็นพระราชทานสังฆในสังฆทานบารมีอันเป็นเหตุที่จะให้สำเร็จแก่
 พระโพธิญาณ โดยพระราชหฤทัย จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อม ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรรณพ เบิกพระ
 ราชทรัพย์ในท้องพระคลัง มอบให้ไวยาวจกรกัปปิยการกสำเร็จจตุปัจจัย
 ทั้งส่วยถวายแก่พระภิกษุและสามเณรในพระอารามหลวง ในกรุงนอกกรุง
 และหัวเมืองซึ่งชนแก่กรุงเทพ ฯ พระมหานคร แต่บรรดาซึ่งได้รับพระ
 ราชทานนิตยภัตรมาแต่ก่อน องค์หนึ่งเงินตรา ๕ ตำลึง คิดเป็นพระ
 ภิกษุสงฆ์นิตยภัตร สิริถวายเงินกับพระสงฆ์ ๘๔ อารามเป็นพระสงฆ์
 (ดังนี้)

พระสงฆ์ที่มณินตยภัตร

กรมหมื่นนุชิต

๑

เจ้าฟ้ามงกุฎ

๑

พระองค์เจ้าฤกษ์	๓
หม่อมเจ้ารอง	๓
พระราชาคณะ	๖๘
ถนาคำแหง	๓๗
ถนาคำเป็นเปรียญ	๓๕
พระครูเจ้าวัด	๓๘
เปรียญ	๓๐๕
เจ้าอธิการ	๓
สามเณรเปรียญ	๗
รวม	๒๓๕

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถนาคำเป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๗
ถนาคำสามัญ	๒๗๘
เปรียญ ๓ ประโยค	๔๐
เปรียญ ๒ ประโยค	๓
พระอนาจร	๖,๗๖๖
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๒๒
รวม	๗,๑๓๗

รวมทั้งสิ้น ๗,๓๕๒ รูป

(รูปละ ๒๐ บาท) เป็นเงิน ๑,๔๖๔,๐๐๐ บาท (๑,๔๖๔,๐๐๐ บาท)

พระราชกุศลซึ่งทรงบริจาคในครั้งนี้ ก็จักเป็นอสังกตทาน ยากที่ผู้ใด
จะกระทำได้ คงจะเป็นปัจจัยให้สำเร็จแก่พระโพธิญาณโดยราชประสงค์
อันขอพรพระสงฆ์สากยบุตรพุทธชินราชทั้งปวง จงเป็นทิพโอสถอัน
ประเสริฐ มาบำบัดพระโรคให้เสื่อมคลาย จะได้ทรงสร้างพระราชกุศล
สั่งสมพระบารมีเป็นทิพแก่พระวงศานวงศ์และเสนามาตยมนตรี สมณะ
ชีพรามณ์ประชาราษฎร ให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไปภายหน้า จงทรง
พระเจริญพระราชสิริสวัสดิ์พัฒนามงคล พระชนมทศอายุอุดมเทอญ ฯ

บัญชีรายวันและรายการจ่ายเงินพระราชทานพระสงฆ์
วันจันทร์เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ถวายพระสงฆ์ ๗ พระอาราม

พระสงฆ์ที่มีนิตยภัตร

กรมหมื่นนุชิต	๓
เจ้าฟ้ามงกุฎ	๓
พระองค์เจ้าฤกษ์	๓
พระราชาคณะ	๑๒
ถานาทำแห่ง	๕
ถานาที่เป็นเปรียญ	๗
เปรียญ	๓๐
สามเณรเปรียญ	๔
รวม	๖๑

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาสามัญ	๔๒
ถานาที่เป็นเปรียญ	๓๐
พระอนุชา	๘๗๕
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๓
รวม	๙๓๐

รวมทั้งสิ้น	๙๙๑ รูป
องค์ละ ๕ ตำลึง เป็นเงิน	๒๔๗ ชั่ง ๓๕ ตำลึง

วันจันทร์เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ

วัดพระเชตุพน กรมพระกลาโหม พระยาเทพวรชน เป็นผู้แจก

พระสงฆ์ ๔๓๓ รูป เงิน ๓๐๓ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดบวรนิเวศ ๓๐๒ รูป วัดบรมนิวาส ๒๘ รูป วัดคอกไม้ ๑๘ รูป

วัดสัน ๓ รูป กรมมหาดเล็กเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๕๐ รูป

เป็นเงิน ๓๗ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดสุทัศน์เทพวราราม กรมหมื่นพิทยเทเวศร์ เป็นผู้แจก พระ

สงฆ์ ๓๕๔ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วัดรัษฎาภิบาล กรมมหาดไทย พระยาเพชรพิไชย พระยาราชเสนา

เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๗๔ รูป เงิน ๑๘ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

รวมแจกในวันจันทร์เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ พระสงฆ์ ๘๘๓ รูป

องค์ละ ๕ ตำลึง เป็นเงิน ๒๔๗ ชั่ง ๑๕ ตำลึง

วันอังคารเดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ

ถวายเงินพระสงฆ์ ๑๘ พระอาราม

ในกรุง

พระสงฆ์ที่มณฑลปัต

หม่อมเจ้ารอง

๑

พระราชาคณะ

๘

ภานาตำแหน่ง

๔

ภานาที่เป็นเปรียญ

๒

พระครูเจ้าวัฏ	๓
เปรียญ	๒๔
รวม	๔๐

พระสงฆ์รับเข้าถึง

ถานาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๒
ถานาสามัญ	๔๑
เปรียญ ๓ ประโยค	๕
พระอนุร	๓,๕๒๓
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๙
รวม	๓,๕๙๐
รวมในกรุง	๓,๕๒๐

หัวเมือง

พระราชาคณะ	๓
พระครู	๒๑
เปรียญนิตยภัตร	๓
เปรียญ ๒ ประโยค	๓
รวม	๙

รวมในกรุงและหัวเมือง ๓,๕๒๙ รูป องค์ละ ๕ ตำลึง เป็น

เงิน ๓๘๒ ชั่ง ๕ ตำลึง

วันอังคารเดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ

วัดชนะสงคราม กรมขุนพิพิธ พระยาเพชรพิไชย พระยาราชเสนา
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๗๘ รูป เงิน ๔๔ ชั่ง ๑๕ ตำลึง

วัดเทพธิดาราม กรมพระตำรวจ จมื่นราชามาตย์ เป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๑๒๕ รูป เงิน ๓๑ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดมหาธาตุ กรมขุนรามอินทรี พระบาทพรวรชนเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๔๐๐ รูป เงิน ๓๐๐ ชั่ง

วัดราชนัคคา กรมมหาดเล็กเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๘ รูป เงิน
๒๔ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดราชบูรณะ กรมหมื่นกลาง หลวงรักษาสมบัติเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๓๗๘ รูป เงิน ๘๔ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดสามพระยา ๓๓๓ รูป วัดเครือวัลย์ ๗๕ รูป กรมมหาดเล็กเป็น
ผู้แจก พระสงฆ์ ๑๘๖ รูป เงิน ๔๖ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดดาวดึงส์ ๒๔ รูป วัดฉิมพลี ๓๐ รูป วัดชีโนรสาราม ๑๔ รูป
วัดใหม่ทองเสม ๑๗ รูป วัดครุฑ ๒๓ รูป วัดพวา ๒๓ รูป
วัดลาดสิงขร ๓๓ รูป วัดลาดบัวขาว ๑๑ รูป วัดขุนจันทร์ ๑ รูป
กรมพระตำรวจ พระยาอภัยโนนฤทธิ เป็นผู้แจก พระสงฆ์
๑๕๔ รูป เงิน ๓๘ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดนันทาราม ๕ รูป วัดประทุมธานี ๔ รูป ในกรมแจก พระสงฆ์
๘ รูป เป็นเงิน ๒ ชั่ง ๕ ตำลึง

รวมแจกในวันอังคาร เดือน ๓ แรม ๙ ค่ำ พระสงฆ์ ๑,๕๒๙ รูป
เป็นเงิน ๓๘๒ ชั่ง ๕ ตำลึง

สรีรเข้ากัน ๒ วัน ๒๕ อาราม เป็นพระสงฆ์ ๒,๕๒๐ รูป ของค์ละ
๕ ตำลึง เป็นเงิน ๖๓๐ ชั่ง

รายการต่อไปไม่ได้ถึงวันไว้ แต่เข้าใจว่าแจกวันพุธ เดือน ๓
แรม ๓๐ ค่ำ เพราะอยู่ในระหว่าง ๙ กับ ๑๑ ค่ำ

ในกรุง
พระสงฆ์ที่มณฑลปัตถ

พระราชาคณะ	๒๔
ถานาคำแห่น	๓
ถานาที่เป็นเปรียญ	๒๐
พระครูเจ้าวัด	๗
เปรียญ	๒๕
สามเณรเปรียญ	๓
รวม	๖๔

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ถานาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๓
ถานาสามัญ	๙๔

เปรียญ ๓ ประโยค	๑๕
พระอนุชา	๒,๓๓๖
สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๕
รวม	๒,๒๕๓

หัวเมือง

พระครูนิคมภัทร	๓
ภานาสามัญ	๖
พระอนุชา	๖๘
รวม	๗๗

รวมทั้งสิ้น ๒,๓๘๕ รูป องค์ละ ๕ ตำลึง เงิน ๕๘๘ ชั่ง ๑๐
ตำลึง

(บัญชีพระอารามและผู้แจกในวันนี้)

วัดโปรกเกษ ๒๕ รูป วัดไพรชน ๓๕ รูป วัดบวรวิาส ๘ รูป วัด
รวก ๑๐ รูป วัดจำปา ๓๓ รูป วัดภคินีนาถ ๒๑ รูป วัดคหบดี
๔๖ รูป จมื่นสรรเพชญ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๖ รูป เงิน ๓๘๘ ชั่ง
วัดโชตนาราม กรมท่าซ้าย พระยาโชฎึกเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๑ รูป
เงิน ๑๒ ชั่ง ๑๕ ตำลึง

วัดบางลำภู กรมพระสวัสดิวัดเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๕๔ รูป
เงิน ๑๓ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดกุหาสวรรค์ จมื่นอินทามาตย์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘ รูป เงิน ๗ ชั่ง
๕ ตำลึง

วัดจักรวรรดิ กรมพระกลาโหม พระยาเทพวรชนเป็นผู้แจก พระสงฆ์

๓๐๐ รูป เงิน ๗๕ ชั่ง

วัดยพิตรพิมุข ๙๑ รูป วัดใหม่พระยาศรีพิพัฒน์ ๖๗ รูป วัฒนสมท
พินานเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๕๘ รูป เงิน ๓๘ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดสระเกศ ๒๖๘ รูป วัดสมอแครง ๑๖ รูป กรมหมื่นพิทักษ์เทเวศร
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘๕ รูป เงิน ๗๑ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดโมลีโลก ๙๔ รูป วัดปากน้ำ ๔๔ รูป พระยาอภัยโนฤทธิเป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๑๓๘ รูป เงิน ๓๔ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดทองนพคุณ วัฒนราชาบาลเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๖๒ รูป เงิน ๑๕ ชั่ง
๑๐ ตำลึง

วัดทองธรรมชาติ ๔๘ รูป วัดประทุมคงคา ๒๐๓ รูป กรมขุนเทษะทิศ
เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๐ รูป เงิน ๖๒ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดเกาะแก้ว ๕๘ รูป วัดสุสิต ๑๐๔ รูป วัดภูมรินทร์ ๑๘ รูป กรมท่ากลาง
หลวงรักษาสมยัตเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๑๘๒ รูป เงิน ๔๕ ชั่ง
๑๐ ตำลึง

วัดกระบือ ๔๔ รูป วัดบรมวงศ ๕๓ รูป พระยาเพชรพิไชยเป็นผู้แจก
พระสงฆ์ ๙๕ รูป เงิน ๒๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง

วัดสมอราย กรมพระสัทธิ หลวงศรีกาฬสมุทเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๙๘ รูป
เงิน ๑๔ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดราชโอรส ๓๔๘ รูป วัดศาลาคฤณ ๑ รูป วัดหนัง ๓๘ รูป วัดนางนอง
 ๕๔ รูป วัดกัลยาณมิตร ๓๓๑ รูป กรมพระสวัสดิ์ พระยาราชสุภาวดี
 เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๕๓ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง ๕ ตำลึง
 วัดหงส์ พระพิเรนทรเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๓๘๖ รูป เงิน ๔๘ ชั่ง
 รวมแจกในวันนี้ พระสงฆ์ ๒,๓๘๔ รูป องค์ละ ๕ ตำลึง เป็นเงิน
 ๕๘๘ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

สรีรเข้ากัน ๓ วัน พระสงฆ์ ๔,๘๓๔ รูป เงิน ๓,๒๒๘ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วันพฤหัสบดีเดือน ๓ แรม ๓๑ ค่ำ ถวายเงินพระสงฆ์ ๔๐ พระอาราม

ในกรุง พระสงฆ์ที่มีนิตยภัตร

พระราชาคณะ	๓๘
ถานาคำแหง	๕
ถานาที่เป็นเปรียญ	๔
พระครูเจ้าวัด	๕
เปรียญ	๒๓
อธิการ	๑
รวม	๕๔

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ภานาที่เป็นเปรียญ ๓ ประโยค	๒

ภานาสามัญ	๘๐

เปรียญ ๓ ประโยค	๘

พระอนุร	๒,๐๐๘

สามเณรเปรียญ ๓ ประโยค	๕

รวม ๒,๑๕๘

หัวเมือง

พระสงฆ์ที่มณฑลปัต

พระราชาคณะ	๓

พระครู	๑

เปรียญ	๓

รวม ๗

พระสงฆ์ที่รับเข้าถึง

ภานา	๓๖

เปรียญ	๑

พระอนุร	๒๗๓

รวม ๒๙๕

รวมทั้งสิ้น ๒,๔๕๔ รูป องค์ละ ๕ ตำลึง เป็นเงิน ๒๓๓ ชั่ง ๓๐ ตำลึง

วันพฤหัสบดีที่ ๓ แรม ๑๓ ค่ำ วัดสุวรรณาราม กรมพระกลาโหม
พระยาเทพวรานุเป็นเจ้า พระสงฆ์ ๒๖๖ รูป เงิน ๖๖ ชั่ง
๓๐ ตำลึง

วัดพระยาทำ กรมพระสัสดี หลวงเทพเป็นเจ้า พระสงฆ์ ๕๗ รูป
เงิน ๑๕ ชั่ง ๕ ตำลึง

วัดเงิน ๔ รูป วัดทอง ๑๖ รูป วัดแก้ว ๓ รูป พระยาอภัยโนฤทธิเป็นเจ้า
พระสงฆ์ ๖๐ รูป เงิน ๑๕ ชั่ง

วัดราชคฤห์ กรมนา พระยาประจักษ์เป็นเจ้า พระสงฆ์ ๘๒ รูป เงิน
๒๓ ชั่ง

วัดระฆัง ๒๕๘ รูป วัดสิงห์บางคูเวียง ๑ รูป วัดน้อยนางท่า ๘ รูป กรม
ท่ากลาง หลวงรักษาสัมบัติเป็นเจ้า พระสงฆ์ ๒๕๘ รูป
เงิน ๖๕ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดราชสีห์ กรมขุนพิพิธ พระยาเพชรบูรณ์เป็นเจ้า พระสงฆ์ ๓๓๔ รูป
เงิน ๓๓ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดกลาง จมื่นราชามาตย์เป็นเจ้า พระสงฆ์ ๘๘ รูป เงิน ๒๕ ชั่ง
๑๕ ตำลึง

วัดสังกระยา พระพิเรนทรเทพเป็นเจ้า พระสงฆ์ ๖๖ รูป เงิน ๑๖ ชั่ง
๓๐ ตำลึง

วัดอินทาราม จมื่นราชาบาลเป็นเจ้า พระสงฆ์ ๕๖ รูป เงิน ๑๕ ชั่ง

วัดจันทาราม พระอินทรเทพเป็นเจ้า พระสงฆ์ ๔๖ รูป เงิน ๑๑ ชั่ง
๓๐ ตำลึง

วัดอรุณ ๒๒๖ รูป วัดเศวตฉัตร ๔๓ รูป วัดวิสุทธิอาราม ๑๗ รูป ล้อมวัง
พระยาเพชรพิไชยเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๘๖ รูป เงิน ๗๑ ชั่ง
๑๐ ตำลึง

วัดอภัยสรสวรรค์ กรมมหากาญไชย พระศรีสทเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์
๓๖ รูป เงิน ๘ ชั่ง

วัดอัมพวัน ๒๒ รูป วัดจอมสุทธาราม ๑๒ รูป วัดอภัยทาราม ๑๑ รูป
วัดบางขนุน ๑ รูป จมื่นสรวรเพชรรักษ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์
๔๖ รูป เงิน ๑๑ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดอมรินทร์ กรมมหากาญไชย พระศรีสทเทพเป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒๕๕ รูป
เงิน ๖๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง

วัดพระยาญาติ เจ้าคุณพระยาศรีพิพัฒน์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๘๖ รูป เงิน
๒๓ ชั่ง ๑๐ ตำลึง

วัดประยุรวงศ ๒๘๐ รูป วัดนวลนรดิศ ๕๔ รูป วัดกุฎี ๑๐ รูป กรมท่า
หลวงรักษาสมบัตินายไปแจก พระสงฆ์ ๓๕๔ รูป เงิน ๘๘ ชั่ง
๑๐ ตำลึง

วัดปราสาท ในกรมแจก พระสงฆ์ ๑ รูป เงิน ๕ ตำลึง

วัดเครือขี จมื่นสรวรเพชรรักษ์เป็นผู้แจก พระสงฆ์ ๒ รูป เงิน ๑๐ ตำลึง

รวมพระสงฆ์ ๒,๑๕๘ รูป เงิน ๕๓๘ ชั่ง ๑๕ ตำลึง

รวมหัวเมือง

กรุงเก่า ๒๒๒ สมุทรสงคราม ๗๐ พระเชิงเทรา ๑ สาครบุรี ๑ ราชบุรี ๑
 หลวงพิทักษ์เทพ หมื่นอภัยธรรมการ เป็นผู้แจก พระสงฆ์
 ๒๕๕ รูป เงิน ๗๓ ชั่ง ๑๕ ตำลึง รวมในกรุงและหัวเมือง
 พระสงฆ์ ๒,๔๕๔ เงิน ๖๓๓ ชั่ง ๓๐ ตำลึง (จำนวนรายละเอียด
 แยกกับยอกในประกาศ นำจะยกบกร่อง เห็นว่าเป็นของเก่า
 จึงคงไว้)

พระราชนิพนธ์ทรงขมาพระสงฆ์

ศุภมัสดุ พระพุทธศาสนกาลเป็นอีกที่ล่วงแล้ว ๒๓๕๓ พรรษาจุลกาล
 ๕๐๐ มาศ ศุภวัน ๕ วัฏฏะมีกัถิ โสรวาร ยี่สิบเอ็ดกัลป์กำหนด เพล
 ย่าย ๕ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ บรมธรรมิกราชาธิราชบพิตร
 พระพุทธเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงพระประสงฆ์มีความว่า รวพระราชหฤทัยถึง
 พระราชกิจราชซึ่งไ้ทรงประพฤติมา ในการซึ่งไ้ทรงปฏิสังขการปราชัย
 และมีพระราชดำรัสด้วยกิจใด ๆ กับพระสงฆ์ราชาคณะถนายนกรมบาเรียน
 และภิกษุอนุร องค์ใด ๆ ก็ดี ตั้งแต่จำความได้มาจนกาลบัดนี้ ทรง
 พระปริวิตกระแวงอยู่ ว่าเกลือกจะมีความพลั้งพลาดประมาทในไวยาหาร
 เป็นการอการระ ไม่สมควรที่จะทรงตรัสแก่สมณะบรรพชิตในพระศาสนา
 หนึ่งตั้งแต่ทรงฉลวยราชราชาภิเษกมา ขางที่อิกรณมีในพระสงฆ์ ก็ไ้
 ทรงตรัสประภาษเป็นพระราชดำริคฤหนึ่งกระต้าง เพื่อจะให้พระราชคณะ
 ถนายนกรมเจ้าหมู่เจ้าคณะทั้งปวงเกรงพระราชานภาพ จะให้อุตสาหะ
 สังกศณคิณยานคิณย์และปรายปรามภิกษุอลัชชีเหล่าอันเผลด ให้พระพุท
 ศาสนาถาวรวัฒนาการบริสุทธิสะอาด ด้วยอำนาจพระเดชานุภาพสมเด็จพระ
 พระเจ้าแผ่นดิน ที่เป็นศาสนูปถัมภก ก็ครั้งนั้นพระราชวิตกว่าพระราช
 กิจราชทั้งปวงนั้นลางอันจะเป็นอการระและไม่เป็นที่ชอบใจแก่พระผู้เป็นเจ้า
 บางองค์ทรงวิปฏิสารอยู่ จึงมีพระราชโองการมานพระรัตนสุรัสวสีหนาท
 อาภาชนาภาพเจ้าฟ้ามงกุฎสมมุติเทววงศ ให้เป็นอระวัชเชิญกระแสด
 พระราชโองการ มาอ่อนน้อมนมนัสการขอขมาโทษที่จะพึงมี เพราะ
 พระราชดำรัสซึ่งทรงตรัสเข้าหยอกฤๅคมคายใด ๆ ก็ดีทั้งปวง เป็นพระ

ราชกิริยาอันล่องเป็นไปในพระราชาคณะ ถานานกรม ขาเวียน ภิกษุ
 อนุจรองค์ใด ๆ ในเวลาอันใดอันหนึ่งซึ่งล่องมาแล้วนั้น ให้ทวาทลออก
 ไปทุกบุปผวรรคที่ใดที่เคยเข้ามารับราชนิมนตณิกกิจทั้งปวง ขอให้พระผู้เป็น
 เจ้าทุกองค์จงปลงอธิษาศัย ออมอกโทษถวาทอภัยด้วยน้ำใจอันเต็มไป
 ด้วยเมตตากกรุณาเป็นบุรุษเรวริก อย่าให้เป็นกรรมเวรต่อไป ให้สิ้นพระ
 ราชวิปฏิสารรำคาญทั้งปวงนั้น อนึ่งขอให้พระผู้เป็นเจ้าทั้งปวงจงกระทำ
 สัตยาริษฐาน ด้วยคุณพระศรีรัตนตรัยและจุฬาริสุทธศีลและศาสนา-
 นุสสิกขาภิ จถวายพระราชกุศลโกลีศแก่สมเด็จพระพุทธเจ้าอยู่หัว ให้มี
 ประชวรคลายหาย พระโรคเป็นเกษมสุขสวัสดิ์ ให้ได้ทรงปฏิบัติ
 บำเพ็ญพระกุศล เป็นพุทธการบารมี เพ้อพระโพธิญาณ สมควรแก่การ
 ที่ได้ทรงประสมพบพระพุทธศาสนา อันเป็นอศุลาภศิษย์บุญเขตคั่นเทอญ ฯ

ให้พระราชาคณะและถานานกรมบรรดาที่ได้มาอ่านกระแสพระราช
 โองการนี้ ขอกแก่พระราชาคณะ ถานานกรมและขาเวียน ในอาวาม
 ที่ยังไม่ได้อ่าน มาอ่านจนศาลายามค่ำเวลาบ่ายต่อ ๆ ไปเถิด.

กระแสน้ำสิ่งให้แจกเงินราษฎร

วันศุกร์ เดือน ๔ แรม ๔ ค่ำ ปีจอโทศก เพลาย่ำรุ่งแล้ว เจ้า
 รอมมารดาองค์กับท้าวศรีสรีราแสง ออกมาที่ประตูสนามราชกิจ ทูลกับ
 พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรรณพว่า มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ
 สั่งว่า ให้พระเจ้าลูกเธอ พระองค์เจ้าอรรณพ ให้เรียกเอาเงินตราที่
 พระคลังมหาสมบัติ มาแจกแก่ราษฎรคนละบาท ตั้งแต่วันศุกร์เดือน ๔
 แรม ๔ ค่ำ ปีจอโทศกไปทุกวัน เมื่อเชิญพระกระแสพระราชโองการ
 ออกมานั้น กรมหมื่นวงศ์สนิท พระองค์เจ้าลัดดาวัลย์ พระองค์เจ้าอุไร
 จมื่นเสมือโอราช นายไชยขรรค์ อยู่พร้อมกัน.

THAMMASAT UNIVERSITY
 สำนักหอสมุด

อธิบายตอนท้าย

เมื่อพระอาการประชวรหนักลง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จแปรสถานมาประทับอยู่ณพระวิมานองค์ตะวันตก พระองค์ดำรงอยู่ในพระสติสัมปชัญญะเป็นปกติเรียบร้อยมา แต่พระอาการนั้นยังทรุดหนัก ๆ ตามลำดับ จนถึงฉวันพุธขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๕ ปุณฺณ ยังเป็นโรคกฤตจักรวาช ๑๒๑๒ เวลา ๘ ทุ่ม ๕ บาท เสด็จสวรรคต พระชนมายุ ๖๓ ปีกับ ๑๑ วัน เสด็จดำรงในสิริราชสมบัติ ๒๖ ปี ๗ เดือน ๒๓ วัน.

สำนักหอสมุด

สำนักหอสมุด

